

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2018

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2018 (B 5/2018 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- barnombudsman Tuomas Kurttila, Barnombudsmannens byrå
- serviceförman Jukka Nilivaara, Norra Österbottens TE-byrå
- direktör Jouni Välijärvi, Pedagogiska forskningsinstitutet
- utredningschef Minna Salmi, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- ledande expert Salla Toppinen-Tanner, Arbetshälsoinstitutet
- utredningschef Antti Kauhanen, Näringslivets forskningsinstitut ETLA
- forskare Krista Riukula, Näringslivets forskningsinstitut ETLA
- professor Anna Rönkä (Jyväskylän yliopisto), Finländska sällskapet för barndomsforskning rf
- universitetsforskare Eija Sévon (Jyväskylän yliopisto), Finländska sällskapet för barndomsforskning rf
- specialforskare Sanna Aaltonen, Ungdomsforskningssällskapet rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Löntagarnas forskningsinstitut
- politices doktor, forskardoktor Elina Pekkarinen, Ungdomsforskningssällskapet rf.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Utskottet har för handen barnombudsmannens första berättelse, som ska lämnas till riksdagen kvartalsvis. Berättelsens syfte är att skapa förutsättningar för riksdagen att bygga upp en nationell barnpolitik. Där uttrycks önskemålet att riksdagen drar upp en riktlinje om beredning av en nationell strategi för barnpolitiken och definierar målen för en nationell barnpolitik. Barnombuds-

Utlåtande AjUU 3/2018 rd

mannen efterlyser att det utarbetas konkreta mätare och att de följs regelbundet för att information om barnens välmående snabbt ska kunna tolkas.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet behandlar barnombudsmannens berättelse inom sitt ansvarsområde genom att granska den med avseende på jämlikhet och samordningen av arbetslivet och familjen.

Utskottet noterar att berättelsen fokuserar på den tidiga barndomen, vilket får till följd att ungdomar får en mindre synlig roll. Berättelsen tar knappt alls ställning till ungdomarnas vardag och tjänster för dem trots att ungdomsåldern är en kritisk övergångsfas i människors liv. Många unga möter talrika svårigheter på vägen mot självständighet, och färsk statistik ger vid handen att problem med försörjning och bostadslöshet bland unga har ökat. Situationen för de unga som står utanför utbildning och arbetsliv är särskilt utsatt. Utskottet finner det angeläget att de unga tas med i arbetet med att utarbeta en barn- och ungdomspolitisk strategi, och mätare föra att följa upp den.

Anpassning av arbete till familjeliv

Barnens förmåga att lära och att skapa sig en grund för ett gott liv beror på föräldrarnas och andra vuxnas livsvillkor. En god och balanserad barndom kommer av att föräldrarna har en tillräcklig försörjning, tid och möjlighet att vara tillsammans med barnen och barnet tryggas dagvård och skola på god nivå och trygg omsorg i hemmet.

Att samordna arbete och familj fungerar enligt erhållen utredning i genomsnitt väl i Finland. Finländska arbetsplatser utnyttjar många slags flexibilitet i fråga om arbetstid, såsom flexitid, deltidarbete och distansarbete. Flexibilitet i fråga om arbetstid och möjligheter att påverka arbetet och arbetstiderna har en konkret inverkan på samordningen av arbete och familj, och de är centrala lösningar för att underlätta samordningen på arbetsplatserna.

Utskottet vill påpeka att det också finns risker involverade med flexibilitet i fråga om arbetstider, såsom distansarbete. Flexibiliteten bidrar till att gränserna mellan arbetstid och fritid kan suddas ut. Ett exempel på det är att det utförs mer övertidsarbete utan ersättning hemma på kvällar och veckoslut. Att jobba hemma på fritiden kan minska familjens gemensamma tid och öka spänningarna mellan arbete och familj.

Utskottet vill ytterligare påpeka att möjligheterna att samordna arbete och familj varierar betydligt beroende på bransch och yrkesposition. Enligt erhållen utredning är samordningen av arbete och familj problematisk särskilt för personer i branscher med skiftarbete eller annan atypisk arbetstid, personer med visstidsanställning och personer i expertuppgifter med långa arbetsdagar. Dessa grupper utgör en betydande andel i det finländska arbetslivet, och den har ökat under de senaste åren.

Problemet med att förena atypiskt arbete och barnomsorg berör särskilt mödrar. Småbarnsmam-mor är ofta visstidsanställda och det blir uppehåll mellan anställningarna. Också deltidarbete är särskilt vanligt bland mödrar. Problem med att samordna arbete och familj kan också förekomma i familjer där föräldrarnas förvärvsarbete inte består av regelbundet heltidsarbete, utan försörj-

Utlåtande AJU 3/2018 rd

ningen fås av så kallade atypiska anställningar eller arbete utan anställningsförhållande, exempelvis egenanställning, yrkesutövning eller företagsverksamhet på annat sätt.

Den flexibilitet på arbetsmarknaden som ekonomisk tillväxt förutsätter passar inte alltid väl ihop med att se till att barnen mår bra. Utskottet vill inskräpa att för att underlätta samordningen av arbete och familj bör arbetstidsbestämmelser och åtgärder för att ta i bruk olika slag av flexibla arbetstidsarrangemang utvecklas inom allt slags arbete, inklusive atypiska arbetstider och anställningsförhållanden. Utskottet understryker pappornas och mammornas lika rätt till familj och anser att arbetsplatserna bör främja pappornas användning av familjeledighet.

Den subjektiva rätten till dagvård är numera begränsad till 20 timmar per vecka. Småbarnspedagogiken och rätten till dagvård täcker därför inte allt vårdbehov hos föräldrar med deltidsarbete eller atypiskt arbete. Arbetslösa föräldrar kan också få svårare att söka jobb och snabbt ta emot jobb om barnen bara får vara 20 timmar i veckan i dagvård. Utskottet ser det som viktigt att småbarnspedagogik ordnas på heltid för ett barn, om det behövs med tanke på barnets utveckling eller behov av stöd eller på grund av familjens omständigheter eller om det i övrigt är i enlighet med barnets bästa. Utskottet framhåller att den subjektiva rätten till småbarnspedagogik och dagvård är ett betydande familjepolitiskt, arbetskraftspolitiskt och jämlikhetspolitiskt redskap. Utskottet understryker att på atypiska arbetsmarknader är det väsentligt att tillräckligt snabbt få dagvård av hög kvalitet. Utskottet föreslår att dröjsmålen med att få dagvårdsplatser utreds.

Utskottet vill betona att en framgångsrik samordning av arbete och familj är en kritisk framgångsfaktor både för arbetsplatsen och arbetstagaren. Kvaliteten på arbetslivet kan eventuellt påverka också nativiteten. Osäkerhet i arbetslivet och ovisshet om fortsatt anställning och övergången till en 24/7-ekonomi bekymrar unga vuxna och kan också påverka deras avsikter att skaffa barn.

Jämlikhet och samordning av arbete och familj

Fördelningen av familjeledighet och hemvårdsstöd mellan föräldrarna är mycket oproportionerlig i Finland. I snart sagt alla familjer där hemvårdsstöd används är mamman den som stannar hemma och tar hand om barnen. Den ojämna fördelningen av vården mellan män och kvinnor gör att arbetslivet förblir ojämnt och att attityder som stärker ojämligheten vidmakthålls.

Pappor har möjlighet till en faderskapsledighet på nio veckor. Användningen av lång faderskapsledighet har ökat, men det finns stora skillnader i användningen enligt föräldrarnas socioekonomiska ställning. Mest används faderskapsledighet av högskoleutbildade pappor med goda inkomster och en god yrkesposition, och av pappor vars maka har högskoleexamen och en god yrkesposition. Barn i familjer med en god ställning har alltså bättre möjligheter än andra att få omsorg av sina pappor och möjlighet till en tidig fadersrelation.

Utskottet menar att familjeledigheterna och utvecklingen av dem spelar en väsentlig roll för en jämnare fördelning av vårdansvaret. Det viktiga är att papporna ökar sin andel av användningen av familjeledigheterna. Med tanke på barnen handlar det om barnens jämlika möjligheter att få omsorg av sina pappor och utveckla en fadersrelation och barnets senare utveckling från första början.

Utlåtande AjUU 3/2018 rd

Gemensamma universaltjänster för alla

Upprätthållande och utveckling av universella tjänster som är gemensamma för alla i välfärdsstaten, såsom småbarnspedagogik och skola, familjeledigheter och familjepolitiska förmåner, en högklassig hälsovård, ger barn jämlika möjligheter till en trygg vardag, oberoende av de socioekonomiska utgångspunkterna. Jämlikhet eftersträvas å andra sidan också genom att rikta in särskilda tjänster och stödåtgärder för de som möter olika sociala risker och hot.

Enligt utredning till utskottet har särskilda kristjänster såsom barnskydd i vissa kommuner fått ta emot klienter som inte behöver särskilda tjänster, men som kommunens övriga tjänster inte har resurser eller redskap för att hjälpa. Det har exempelvis kunnat vara fråga om familjens behov av barnomsorg på obekvämtid.

Utskottet anser att en del av de tjänster som i nuläget endast är avsedda för särskilda situationer, som till exempel barnomsorg på obekvämtid, behöver bli anpassade enligt det förändrade arbetslivet och göras om till universaltjänster för alla. På så sätt sänks också tröskeln för att anlita dem. Med tanke på likabehandling av barnen ser utskottet det som angeläget att småbarnspedagogik erbjuds också i kvällsvård och barnomsorg på obekvämtid.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 20.4.2018

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tarja Filatov sd
vice ordförande Heli Järvinen gröna
medlem Reijo Hongisto blå
medlem Niilo Keränen cent
medlem Anna Kontula vänst
medlem Jaana Laitinen-Pesola saml
medlem Rami Lehto saf
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Veronica Rehn-Kivi sv
medlem Eero Suutari saml (delvis)
medlem Martti Talja cent
medlem Matti Torvinen blå (delvis)
medlem Juhana Vartiainen saml
medlem Eerikki Viljanen cent.

Utlåtande AjuU 3/2018 rd

Sekreterare var

utskottsråd Marjaana Kinnunen.